

OSAAMISKESKUKSET ALUEKEHITYSTYÖSSÄ

Valtiontalouden tarkastusvirastossa on suoritettu osaamiskeskusten roolia aluekehitystyössä koskeva tarkastus. Tarkastuksen tavoitteena on ollut selvittää osaamiskeskustoiminnan tuloksellisuutta alueellisen kehittämisen instrumenttina. Osaamiskeskusohjelmaa on toteutettu sisäasiainministeriön (SM), opetusministeriön (OPM), maa- ja metsätalousministeriön (MMM), työministeriön (TM) sekä kauppa- ja teollisuusministeriön (KTM) yhteistyöprojektina. Vuoden 2001 keväällä ohjelmatyöhön mukaan on tullut myös sosiaali- ja terveysministeriö (STM). Tarkastuksen perusteella osaamiskeskustoiminnan hallinnointi ja ohjaus on hoidettu sisäasiainministeriön ja toimintaan osallistuvien yhteistyötahojen toimesta varsin hyvin, mutta tarkastuksessa kiinnitetään huomiota tulosten seurannan ja mittaamisen ongelmiin sekä perusrahoitusmekanismin toimivuuteen.

Ensimmäisellä osaamiskeskusohjelmakaudella 1994-1998 osaamiskeskuksille myönnettiin perusrahoitusta yhteensä 83,1 Mmk ja projektirahoitusta yhteensä 874,7 Mmk. Uudella ohjelmakaudella 1999-2006 kahden ensimmäisen vuoden aikana osaamiskeskuksille on myönnetty perusrahoitusta yhteensä 107,9 Mmk ja projektirahoitusta yhteensä 571,2 Mmk.

Uudella ohjelmakaudella osaamiskeskustoiminnan rahoittajien määrä on lisääntynyt, mikä on tuonut perusrahoituksen hallinnointiin ongelmia. Ministeriöissä on yleisesti kannatettu perusrahoituksen siirtämistä SM:n hallinnonalalle. Valtiontalouden tarkastusvirasto esittää, että perusrahoitusmekanismin yksinkertaistaminen tulee toteuttaa ensi tilassa.

Osaamiskeskusten tärkeimpinä rooleina painottuivat toiminnan koordinointi, strategian kehittäminen sekä yhteysverkostojen rakentaminen ja ylläpito. Tarkastuksessa havaittiin, että osaamiskeskusten keskeisimmät toimintaroolit eivät yksistään selitä osaamiskeskusten tuloksellisuutta. Saadulla rahoituksella on ollut merkittävä vaikutus tulok-

sellisuuteen. Osaamiskeskukset pitivät rahoituksen hyvänä puolena pitkäjänteistä perusrahoitusmekanismia, jolla voidaan turvata ensisijassa koordinointiin ja yhteysverkostojen sekä muun osaamiskeskustoiminnan kehittämiseen liittyvät tarpeet. Tarkastuksessa havaittiin myös, että perusrahoituksen kasvattamisella on ollut merkittävä generoiva vaikutus projektirahoituksen lisääntymiseen.

Koska osaamiskeskuksille on myönnetty erisuuruisia rahoitusmääriä ja saadulla rahoituksella ja saavutetuilla tuloksilla on ollut selvä riippuvuussuhde, tarkastusvirasto katsoo, etteivät osaamiskeskusten raportoimat tulokset ole keskenään yhdenmukaisesti vertailtavissa. Kvantitatiivisten mittareiden vähäisyys tai suoranainen puuttuminen vaikeuttaa myös osaamiskeskusten tuloksellisuuden mittaamista ja niiden keskinäistä vertailua. Vertailtavuutta vaikeuttaa myös se, että osaamiskeskusten osaamisalat poikkeavat toisistaan, jolloin tiettyjen mittareiden pohjalta tehty analysointi ja osaamiskeskusten vertailu ei välttämättä anna oikeaa kuvaa tuloksellisuudesta.

Tarkastusvirasto painottaa kuitenkin, että kunkin toiminnan vastuuviranomaisen tulee säännöllisesti seurata toiminnan tuloksellisuutta asettamalla toiminnalle tuloksellisuusmittareita aina kun se on mahdollista. Sisäasiainministeriön tulee osaamiskeskustoiminnan vastuuviranomaisena kiireellisesti ryhtyä kehittämään toiminnan tuloksellisuuden arviointimenetelmiä.

Vaikka yhtenäisten mittareiden puuttuminen hankaloitti tarkastuksessa tietojen analysointia ja havaintojen vertailua, voidaan tarkastuksen perusteella kuitenkin todeta, että osaamiskeskusohjelmalle asetetut tavoitteet alueellisessa kehittämisessä ovat pääasiassa toteutuneet hyvin.

Osaamiskeskusseutujen alueellinen ja kansainvälinen yhteistyö on lisääntynyt, mutta osaamiskeskusten välistä yhteistyötä haittaa osin niiden välinen kilpailuasetelma. Suunnitellun palkitsemisjärjestelmän tulisi kannustaa osaamiskeskuksia kilpailun ohella myös niiden keskinäiseen yhteistyöhön.

Osaamiskeskusohjelmien tärkeimmät myönteiset tulokset ovat olleet uusien ja uudistettujen työpaikkojen, uusien yritysten sekä klustereiden syntyminen. Osaamiskeskus-

toiminta ja siinä toteutettavat yksittäiset kehittämissuunnitelmat edustavat tämän hetken aluepolitiikan terävintä kärkeä.

Kansallisessa aluepolitiikassamme osaamiskeskuksia täydentävät kaupunki- ja aluekeskusohjelmat, joihin sovelletaan myös osaamiskeskusmallia. Julkisuudessa on esitetty kritiikkiä aluekeskusohjelmia kohtaan. Uhkana on nähty, että aluekeskukset kiihdyttävät muuttoliikettä ja nopeuttavat maaseudun autioitumista. Tarkastushavaintojen perusteella voidaan kuitenkin päätellä, että aluekeskusohjelmat oikein toteutettuina tarjoavat osaamiskeskusohjelmien rinnalla mahdollisuuden alueellisesti tasapainoisempaan kehitykseen luomalla edellytykset lähimuuttoon sen sijaan, että muuttoliike keskittyisi vain muutamiin suurimpiin kasvukeskuksiin.

Osaamiskeskus -termiä ei tulisi kuitenkaan perusteettomasti ottaa nykyistä laajamittaisempaan käyttöön, sillä valtakunnallinen osaamiskeskusstatus on toistaiseksi myönnetty vain kaikkein parhaimmille keskuksille. Osaamiskeskus -nimike on vaarassa vesittyä, mikäli termiä käytetään myös osaamiskeskusohjelman ulkopuolisista keskuksista.